

Прегледни рад (примљен: октобар 2024, прихваћен: децембар 2024)

Дарко Реба*

Сажетак

Простори за забаву у градовима, који њихове становнике чине срећним, присутни су још од античких времена, веома извесно и у старијим културама. Вероватно су ти простори увек били најпосећенија места у насељима, јер су становништву служили да доживљава позитивне емоције среће и задовољства. У раду су анализиране структуре у урбаној морфологији које су доприносиле да се становници окупе око програма који су изазивали највећу срећу и позитивне емоције, од античких градова преко средњег века све до модерних времена. У раду се анализира и потребе повећања пешачких површина у градовима Војводине, јер оне свакако доприносе осећају среће и задовољства код корисника. Циљ рада је да се укаже на то да се у просторе који својим квалитетима доприносе позитивним осећањима и задовољству становника увек улагало највише знања и напредних техника, уметничких квалитета и енергије, урбаних карактеристика и архитектуре, а да се програми са оваквим темама у градовима у Војводини, последњих година, нажалост све мање граде.

Кључне речи: забава, срећа, урбана морфологија, отворени простори, јавни објекти

* Др Дарко Реба, редовни професор, Универзитет у Новом Саду, Факултет техничких наука, Србија, rebad@uns.ac.rs, ORCID: 0000-0002-3522-0957

Abstract

Entertainment spaces that bring happiness to city residents have been integral to urban life since ancient times and in older cultures. These spaces were likely the most frequented places in settlements, serving as hubs for positive emotions and satisfaction. The paper analyzes the structures in urban morphology that contributed to residents gathering around the programs that caused the greatest happiness and positive emotions, spanning from ancient cities and the Middle Ages to modern times in the cities of Vojvodina. The paper highlights that the greatest amount of knowledge and advanced techniques, artistic qualities and energy, urban characteristics and architecture have always been invested in spaces that enhance residents' positive emotions. Unfortunately urban programs with such themes have increasingly been neglected in Vojvodina cities in recent years, with fewer being developed.

Keywords: entertainment, happiness, urban morphology, open spaces, public facilities

Увод

Шта је град и чему он служи?

Ово питање се у теорији архитектуре и урбанизма поставља још од времена када су се формирала прва урбана насеља. Када су током праисторије номади одлучили да се задрже и зауставе на једном месту, на којем су основали прве насеобине, имали су јасну идеју зашто то чине. Док су лутали шумама и разним другим пределима, нису формирали насеља сталног типа, која би прилагодили својим потребама. Када су одлучили да луталачки начин живота промене, настањујући се на једном месту, први задатак им је био да одаберу локацију са најповољнијим карактеристикама за будуће место боравка.. То се нарочито огледало у томе да им простор одговара у погледу климе, доступности води, оријентацији ка сунцу, заштити од разних непријатеља и многим другим важним чиниоцима који треба да им омогуће здрав и срећан живот.

Враћајући се на почетно питање, у покушају дефинисања одговора чему град служи, можда би најједноставнији одговор био да је он место на којем становници треба задовољно и сретно да живе. Како ће то остварити, и шта ће све допринети срећи и

задовољству у граду, постоје многи могући и тачни одговори. Свакако су људи увек и у сваком временском периоду улагали најмодернија знања, материјале и технике у остварење тог циља. Како и на који начин су градили своје просторе, са данашње дистанце може да се сагледа у различитим културама које су нам оставиле своје материјалне трагове, а којих у Европи има срећом у многим регионима.

Од каквих кућа и простора, материјала и техника градње, каквом уметности и културом су грађени историјски градови, јасно се може уочити на многим примерима који постоје и у савременим урбаним амбијентима. Једно од важних питања у проучавању градитељских остварења из прошлости свакако је и покушај да се проникне у начин живота и свакодневне активности становника, односно шта је њих чинило срећнима и како су остваривали тај циљ у местима где су живели. Простори за заједнички живот становника разликовали су се од свих осталих по својој размери, елементима, уметничким аспектима и многим другим карактеристикама, и јасно је да су тргови и културна јавна здања – места социјализације, били простори у које су се улагале највише уметничке, али и све друге вредности друштва, да би становници на њима били срећни и задовољни.

Разлика између простора за срећу и забаву у градовима још од античких времена је њихова размера, која се веома разликовала од величине и мерила уобичајених стамбених или пословних структура. Да би становници на најбољи могући начин испољавали своје заједништво и културу, односно да би били срећни, треба да су у контакту са што већим бројем људи, да би своје емоције задовољства поделили са својим суграђанима. Да би то било оствариво, неопходно је било изградити затворене и отворене просторе који у себе могу да приме што више посетилаца. Наравно, да би се такви простори изградили, неопходно је да се формирају урбани амбијенти у које друштво треба да уложи много енергије и знања, технике и материјала, архитектуре и уметности... као и економских, али и многих других вредности, јер су јавни отворени и затворени простори огледала сваког друштва и сваке културе.

И данас се дивимо остварењима грчке и римске културе, али и многих других које су нам оставиле величанствена сведочанства својих напора да простори за социјални живот стварно буду урбанистичка,

архитектонска и уметничка дела највиших вредности. Њихова величина, позиција у градовима, уметнички квалитети, архитектонске вредности, технике и технологије градње и многе друге карактеристике биле су такве да сви становници заједно имају прилике да уживају и буду радосни и срећни у њима. Свакако да одабрана тема не може бити потпуно истражена у обиму овог рада, требало би написати књигу о њој, али надамо се да ће анализа и многа питања која ће бити постављена моћи да допринесу бар мало разумевању овог важног поља урбанистичког пројектовања и архитектуре.

Простори за срећу кроз историју

Какве просторе су формирали градови током историје да би омогућили становницима срећу и радост?

Обим овог истраживања не дозвољава да се направи адекватан и свеобухватни преглед и поглед на различите историјске културе и просторе за забаву које су градили. Таква тема би могла да буде занимљива књига или чак докторска дисертација. Покушаћемо на примеру римске културе, као једне од најраскошнијих у пољу архитектуре у Европи, да опишемо њихов концепт простора за срећу и забаву грађана. Познато је да су они образовали урбане структуре готово на целој површини Европе и у великом делу медитеранских земаља, а у

свакој су много пажње поклањали баш култури живота и активностима које треба да одсликају њен висок ниво.

Велики број римских императора своју владавину је заснивао на девизи *хлеба и игара*, што се у великој мери односи на жељу и намеру да становници буду срећни и задовољни. Када грађане испуњавају таква осећања, то значи да је владар испунио свој циљ. Да би се игре могле извести односно приредити, морали су да буду изграђени специфични простори – као што су стадиони, тркалишта, театри, амфитеатри, терме, храмови посвећени бројним божанствима итд.

Веома је лако уочити на реконструкцијама урбане морфологије античког Рима колико су те структуре биле монументалније од осталих урбаних елемената овог древног мегалополиса. Сматра се да је у Флавијев амфитеатар – Колосеум могло да стане 80 000 посетилаца, док је у Циркус максимус могло да се смести читавих 250 000 гледалаца. У градњу тих објеката увек су укључени најзначајнији архитекти, најнапредније технике грађења, најскупочији материјали, много енергије и уложена су средства хиљада људи који су учествовали у остварењу ових подухвата.

Данас се многи теоретичари социологије, урбанизма и архитектуре баве истраживањем каква је била свакодневница становника римских градова и какве су све активности укључивали у свој живот да би били радосни и срећни. Евидентно је да су простори у којима је требало да становни-

Сл. 1. Модел античког Рима, јасно је колико се по размери разликују структуре у које су грађани долазили да би доживели радост и срећу (извор: <https://mymodernmet.com/scale-model-ancient-rome/> приступљено 15.11.2024. године)

ци доживе срећу и радост, као што су арене, терме, театри, форуми... били брижљиво планирани, грађени и одржавани, јер је требало да становништво држе у миру и спокојству.

Иста ситуација је и данас, циљ сваког ко може да влада и одлучује о судбини становника града, региона или читаве државе јесте да омогући становништву просторе у којима ће осећати понос, срећу и радост. Многе ствари се нису промениле у последњих 2.000 година, па чак ни крилатица хлеба и игара, што се у многим европским па и светским државама и данас усваја. Оно што разликује римску културу од савремених свакако су много већа улагања у просторе за добро расположење становника, о чему сведоче грандиозне структуре које су у многим градовима и данас видљиве, и користе се већ готово два миленијума, а арене као што су Колосеум, Пулска арена, Арена у Верони и многе друге, сведоче јасно о томе.

Програми културе као предуслови среће

Валоризујући значај културе и њених програма који се дешавају у градовима, јасно је да је она значајан сегмент урбаних простора који може да допринесе срећи, добром расположењу и позитивној атмосфери становника. У складу с таквим ставом произилази да многобројни културни слојеви, различита испољавања, развој културне инфраструктуре и ниво на којем се налази у одређеном периоду, имају посебно, можда и најзначајније, место у животу сваког појединца. Колико времена (сати) дневног живота свако има да посвети уживању у „култури“, зависи од многих фактора, али ова чињеница засигурно утиче на квалитет живота.

Важне теме када је реч о културним програмима свакако су:

- доступност (дистанца од места становања или рада до културних институција);
- слобода избора и квалитет културних програма;
- цена која се плаћа за посету програму;
- децентрализација и дисперзија културних институција и програма на територији града.

Сви набројани чиниоци умногоме утичу на услове у којима грађани живе, односно стварају предуслове да они буду срећни и

доживљавају позитивне емоције у месту у којем живе.

Значај културе и њених програма за становнике можда најинтересантније описује стварни догађај из историје, који се десио у ратним околностима, и став премијера Енглеске. Кад је Немачка у Другом светском рату данима бомбардовала престоницу, тадашњи премијер Винстон Черчил окупио је министре да одлуче како да се организују и на најбољи могући начин прилагоде новонасталој ситуацији. Најважније питање је било како расподелити средства у функцију одбране земље. Један од министара је предложио, сасвим логично или потпуно нелогично, да се средства намењена за културу пребаце у ратни буџет. Остао је легендаран премијеров одговор, као један од најзначајнијих ставова некога ко је на позицији да одлучује о срећи и радости једног народа:

„А шта ћемо, онда, да бранимо?“

Такво становиште вероватно најсликовитије приказује колики је значај културе за становнике једне државе, региона или града, и на који начин је потребно размишљати о улагањима у њу. Видели смо на примерима из историје, из античке Грчке и Рима, да су тада поуздано разумевали значај који њихова култура има, и улагали и укључивали у њу највиша достигнућа и знања из архитектуре, градње, технике, уметности и многих других дисциплина које је образују. И данас се дивимо њиховим остварењима, која чине тачке и места у урбаним структурама ка којима гравитирају милиони туриста, верујући да ће их контакт са грађитељским, архитектонским, уметничким и другим делима из прошлости усрећити на тренутак и да ће уживати у атмосфери и боравку у тим просторима које су нам богате културе оставиле за собом.

Простори за срећу у градовима

Шта становнике у градовима чини срећним, односно који урбани простори у њима стварају емоције радости и задовољства?

Додатак питању може бити можда везан и за област психологије – шта простори треба да поседују да би имали моћ да изазивају такву врсту осећања? Да ли је то естетика архитектуре и отворених јавних простора тргова и улица, или су то разни облици културе, спорта, забаве који се де

шавају у градским просторима? Одговор на постављено веома је сложен и комплексан, јер тематика формирања градских простора у себе укључује многе силе, слојеве, елементе и само простори који се брижљиво и са сензибилитетом планирају могу да испуне услове да их становници користе и да у њима стварају позитивне емоције.

Свако може без проблема да опише и опише просторе у којима осећа највише среће и радости, јер су то емоције које се највише и најдуже задржавају у нашем памћењу и сећањима. Ти простори нас подсети на тренутке, минуте или сате, када смо били испуњени позитивним емоцијама, они сигурно поседују неке урбане и архитектонске карактеристике које су томе и допринеле. Супротно томе јасно је да у неадекватним урбаним просторима становници ретко када могу да осете позитивне емоције, мада осећај среће никада није директно везан за квалитет простора.

Једна од важних тема овог истраживања јесте и утврђивање типологије урбаних простора у градовима који, потенцијално, могу да утичу позитивно на становнике и изазивају радосна осећања.

Најстарији типови простора за забаву и срећу јесу тргови са специфичним програмима и наменама, који могу бити везани за разне облике културе и живота становника. На трговима се још од античких времена испољавају највећа уметничка и архитектонска достигнућа сваке културе, нарочито се то огледа у градњи изузетних објеката – храмова, цркава, палата или већница које доминирају простором. Главни трг у античком Риму – Форум Романум – јасан је пример таквог урбаног простора грађеног да у свима изазове емоције радости, среће, а нарочито поноса и дивљења који су грађани Рима осећали.

Пешачке површине у урбаним срединама увек су места која становници радо посећују и на њима проводе време, зато што, као и на трговима, може свашта да се види, осети и доживи на њима. Процес претварања улица с колским саобраћајем у пешачка подручја јесте процес који се одвија од шездесетих година двадесетог века у готово свим европским градовима, а у раду се посебно анализира ситуација у Новом Саду, на примерима институција културе и простора на које су они оријентисани. Увек су позитивне емоције везане за боравак становника у историјским деловима градова у којима су наталожени богати слојеви културе и историје. Ови простори

не само да доприносе срећи и поносу становника већ привлаче и велики број туриста који боравећи у њима доживљавају незаборавне тренутке. Атина, Рим, Париз, Лондон... само су неки од градова који својим централним језгрима инспиришу велики број светских култура у урбаном, градитељском и архитектонском смислу.

Програми културе:

- позоришта;
- биоскопи;
- галерије;
- музеји;
- уметничке збирке.

Сви наведени програми и простори код становника изазивају позитивне емоције док бораве у њима. Посетиоци исто могу да нађу и у објектима, али и на отвореним површинама градова. Када се налазе у објектима, често су доступни само онима који су у стању да плате за њих, због чега је потребно да се културни програми све више одржавају на отвореним просторима градова, јер тако постају доступни већем броју становника. Када култура треба да се одвија на отвореним – јавним просторима градова, неопходно је да они буду прилагодљиви за те намене, што се у нашим насељима ретко дешава. Ретки су наменски амбијенти у којима би се изводила музика на отвореном, или позоришна представа, или други програми који доприносе срећи и задовољству становника.

Простори за спорт:

- игралишта;
- стадиони;
- тркалишта;
- скијалишта;
- отворени и затворени терени за различите врсте спортова и такмичења.

Данас се простори за спорт убрајају у амбијенте где се емоције веома јасно исказују. Срећа и радост, када су посредни победе, али и туга и жалост, када је реч о поразима, саставни су елементи ових амбијената. У ове просторе у градовима се с правом улажу велика средства јер доприносе многим позитивним аспектима живота свих становника. Емоције које се на стадионима доживљавају у одређеним групама некада изазивају веома високе нивое радости, и често се велики број становника идентификује с тимовима за које навија, а код неких то пређе и у крајност, јер им чини живот прође у непрестаном праћењу резултата и успеха екипе.

Паркови и друге врсте природних површина са богатом вегетацијом у насељима,

као што су променаде поред река или обала других водених површина, увек изазивају позитивне емоције посетилаца. Готово увек доприносе да се становници осећају задовољно и срећно што имају времена да проведу у овом типу простора, било да је су сами или у друштву.

Плаже и базени у градовима су места спорта и рекреације, али исто тако и разоноде и социјализације. Велики број грађана у летњим месецима свакодневно гравитира овим просторима тражећи освежење и одмор, али и социјализацију и комуникацију са суграђанима, што су све ствари који доприносе срећи и задовољству.

Забавни и тематски паркови ка којима гравитирају не само становници градова у којима су изграђени већ и велики број туриста, постали су у савремено доба амбијенти у којима људи осећају велико задовољство и срећу. Богате европске културе схватиле су тему забаве веома озбиљно и у својим урбаним структурама утале забавне паркове који трају већ више векова. *Пратер* у Бечу или *Тиволи гарден* у Копенхагену само су неки од примера места за забаву и разоноду која доприносе радости и срећи, нарочито млађима којима су ове емоције и најважније. Некада оваква врста програма доприноси и новим идентитетима градова и њихових становника, јер посетиоци препознају такве урбане структуре по вредностима амбијената који су изграђени и осмишљени да изазивају позитивна осећања.

Циркуси, као посебан тип објеката за забаву у граду, у нашим срединама не постоје као стални програми, док је у другим државама, као што су Русија и Француска, овај вид забаве становништва вековима присутан урбаним амбијентима. У Војводини не постоје наменски изграђени овакви објекти, али многи европски циркуси долазе у градове и забављају становништво у периоду од неколико дана или недеља.

Последњих деценија 20. и у прве две деценије 21. века појавио се нови тип градских простора – тржни центри, који својим програмима и садржајима у великој мери утиче на позитивне емоције код становника. Поред трговине која се нарочито манифестује конзумеризмом, ови програми великом лепезом понуда које нуде посетиоцима неретко доприносе осећају среће и радости, било да се ради о посети биоскопа, ресторана, кафеа, разних врста играоница или других услуга које они пружају.

Видиковци и торњеви, места с панорам-

ским погледом на урбане или природне амбијенте или пејзаже, у посетиоцима изазивају позитивне емоције и осећања која пријају свакоме ко жели да их посети. Често су вертикале у урбаним структурама и препознатљиви идентитети градова и њихових простора, а грађење у висину је од најранијих градитељских подухвата било важно за сваку културу. То се задржало и до данашњих дана, када је висина кућа – облакодера достигла и невероватних 800 метара, што је висина објекта у Дубаију, а свако ко је имао прилике да се попне у те висине, памти то као невероватан доживљај.

Свакако да постоји још велики број простора за срећу у градовима, као што су на пример услужне делатности с разним програмима, као што су центри за релаксацију (спа центри), ресторани, клубови, кабареи... Ипак, у овом истраживању анализирају се само простори које формирају, планирају и граде заједница и друштво, а не појединци и приватни предузетници или корпорације, мада и они могу да допринесу позитивним аспектима урбаних средина.

Култура у савременим градовима Војводине

113

Када се размишља о култури у савременим градовима, долазимо до следећих важних питања:

- *колико данас средстава (буџета у мирнодопским ситуацијама) улажемо у културне програме у градовима;*
- *какве просторе у градовима градимо да бисмо својим становницима, али и генерацијама будућих, омогућили да буду срећни и задовољни;*
- *да ли је значајан циљ урбаног планирања да становници који живе у градовима буду срећни и задовољни?*

Оријентисаћемо се у истраживању на градове у Војводини, која треба да буде просторни оквир, али можда и највише на ситуацију у Новом Саду, као средишту ове регије, граду који носи веома значајан епитет *Српска Атина*. После Другог светског рата, у тадашњој Југославији, самим тим и Војводини, грађени су многи објекти културе, као што су позоришта, стадиони, културни центри, музеји и галерије, а многе институције културе су се усељавале у објекте који су били намењени у друге сврхе. Првих неколико деценија друге половине 20. века овај процес је био веома интен-

зиван. Нажалост, последња деценија поменутог века и прве три деценије 21. века нису наставиле као у претходном периоду.

Мали број објеката културе је подигнут у последњих 30 година, док се број становника у градовима, и осталим типовима насеља, вишеструко повећао. Процес урбанизације је врло интензиван и сви долазе у градове очекујући боље услове живота. Питање је да ли је стварно тако и да ли сви који дођу у град пронађу своју срећу? У савремено доба, када су градови постали места великих загађења воде, ваздуха, земљишта и других ресурса, можда је велико питање где је живот срећнији – у граду или на селу. Један од најважнијих аспеката долазака нових становника у градове јесте могућност посете програмима културе, који су у њима богати и разноврсни, док су у селима на много нижем нивоу и много мањег обима.

Сматрамо да је један од битних аспеката долазака становника у градове њихова могућност да осете срећу и радост коју могу да перципирају у сусрету са урбаном културом. Да ли је то и истина и да ли могу да очекују то чему се надају? Да ли градови смислено планирају програме и институције за становништво које се константно досељава у њих, нарочито на просторима периферија, где се такво становништво првенствено насељава.

Зашто не градимо објекте културе када нас они усрећују

Одговор на ово питање ваља тражити код (културе, сензибилности и професионалности) оних који доносе одлуке, односно заузимају најзначајније функције и позиције у друштву. Да ли ти који одлучују, или су на местима на којима могу да одлучују, знају и познају значај културе. Да ли препознају колико она доприноси срећи и задовољству становника и колико би они сами више били цењени ако би јој приступили као енглески премијер Черчил.

Пример дела Новог Сада који се некада звао *Ново насеље*, а данас Бистрица, које се гради од седамдесетих година 20. века, у којем данас живи око 40 000 становника без иједне институције културе, јасно одсликава на којем се она нивоу налази. Да ли је неко заборавио, није се сетио, или га просто за њу није било брига, не знамо да дамо одговор. Међутим, да ли становници Бистрице, али и других новосадских насеља – као што су Клиса, Телеп, Детелинара... да не набрајамо даље – немају право на срећу у околини места где станују или раде? Били смо престоница европске културе, формиране су културне станице на више места у граду, на Бистрици је коначно почео да се гради културни центар, можда ће у будућности ситуација да се промени и у овој области, надамо се и верујемо.

Сл. 2. Помпеја, Италија, јасно се види различита размера главног трга и јавних објеката који су на њега оријентисани у односу на остале просторе и структуре у граду (извор: <https://www.gettyimages.ca/photos/pompeii-aerial> приступљено 15.11.2024. године)

Пример Новог Сада је веома сликовит, али верујемо да је иста ситуација и у осталим војвођанским градовима, као што су Суботица, Сомбор, Зрењанин, Кикинда, Вршац и многи други, где се институције културе веома ретко граде. Нисмо сигурни колико се улаже у одржавање и реконструкцију постојећих институција, али се надамо да за културу у Војводини долазе боља времена.

Однос јавни објекти – јавни простори

Да би јавне институције културе у градовима вршиле своју функцију, неопходно је да имају своју кућу – објекат, али исто тако и отворени простор испред њега, на који је потребно да излазе са својим активностима, укључујући у своје програме већи број становника. Однос јавни објекат – јавни простор један је од постулата урбанизма и планирања градова који нам долази још из античких времена. На примеру главног трга у Помпеји, тај однос је најочљивији, али и у другим срединама из тог времена. Данас у многим ситуацијама у градовима ова релација није адекватно успостављена, због чега јавне институције нису у стању да развију свој прави потенцијал.

Институције културе су позиционирале у јавним здањима, која треба да буду у урбаним срединама на доминантним позицијама. Доминантне позиције треба планирати тако да објекти на њима буду сагледиви са већих удаљености, као и да својом размером и архитектонским елементима буду различити у односу на околну урбану ткиву. Неопходно је да доминантан објекат – кућа може да се перципира са великих јавних простора, чиме свакако треба да буде наглашен њихов значај, али и значај програма за који је намењена, а када су посредни програми културе то је недвосмислено јасно.

Анализом неколико веома лоших ситуација односа јавни објекат – јавни простор у Новом Саду желимо да укажемо на могући правац будућих трансформација урбаних амбијената у околини ових институција. Сензибилније промишљање урбаних односа могло би да допринесе бољем функционисању институција културе, самим тим и већем задовољству које би становници осетили у граду, а надамо се и били срећнији и поноснији на програме у којима презентују своју културу.

Пример 1: Матица српска у Новом Саду
Матица српска, најзначајнија културна институција у Новом Саду, смештена је

Сл. 3. Улаз у Матицу српску, најзначајнију културну институцију у Новом Саду, граду који је био европска престоница културе (извор фотографија аутора)

Сл. 4. Испред главног улаза у институцију увек су паркирани аутомобили удаљени не више од два метра (извор фотографија аутора)

у објекту који је граду и институцији поклонила велика добротинитељка Марија Трандафил. Иако је објекат једном својом страном оријентисан на простор који се зове Трг Марије Трандафил, овај амбијент нема никакве карактеристике овог урбаног елемента, јер данас функционише као колска саобраћајница, паркинг-простор и поседује два уска тротоара са обе стране уз објекте. Главни улаз институције налази се у Улици Матице српске, а од улазног степеника до паркинг-простора има нешто мање од два метра. Ситуација је јасно видљива на слици.

Оваква урбана ситуација никако није у реду и чудно је да она никоме не смета. Свакако да Улица Матице српске треба да се трансформише у простор за пешаке, који би могао да буде и трг, на којем ће програми културе из ове институције моћи да се реализују на отвореним градским површинама. Фасада објекта сигурно би била интересантна сценографија за програме, где би се књижевност и друге уметничке дисциплине презентовале становницима у

занимљивом амбијенту.

Процес претварања колских саобраћајница у пешачке просторе већ више деценија се одвија у европским градовима. У прошлом веку велики број улица у центру Новог Сада трансформисан је из колске у пешачку површину. Сматрамо да такав тип трансформација треба да се настави на целој површини централног језгра, а нарочито испред значајних институција културе. Велики део подручја Алмашког краја је у процесу таквог типа трансформације, надамо се да ће се то десити и са Улицом Матице српске.

Пример 2. Соколски дом у Новом Саду

Соколски дом, који је пројектовао вероватно најзначајнији новосадски архитекта Ђорђе Табаковић, дели сличну судбину односа јавни објекат – јавни простор као и претходни пример. Фантастична кућа међуратне модерне архитектуре, позиционирана у самом центру града и оријентисана на Дунавски парк, такође не поседује отворени простор испред своје улазне партије.

Соколарство је специфичан облик физичке културе који се развијао нарочито између два светска рата, и укључивао је велики број грађана у физичку културу и третман тела, које је требало да буде здраво, самим тим и срећно. И данас овај објекат има исту функцију за физичке активности, затим две позоришне сале за различите сценске наступе и друге програме који су смештени у овом објекту. Са стајне тачке планирања простора испред главне фасаде објекта, веома је чудна и нелогична ситуација. Испред улазног степеништа није поштована чак ни ширина тротоара која је на осталом делу габарита објекта, већ је умањена да би се организовао паркинг-простор баш испред улаза у овако монументално здање.

Да ли су срећни посетиоци ове културне институције када улазе и излазе из ње наилазећи на паркиране аутомобиле и колико таква ситуација доприноси њиховој перцепцији програма културе у којима су уживали, не зна се, међутим, таква урбана ситуација морала би коренито да се промени. Укидањем саобраћаја из улице испред објекта, он би се повезао с парком и тиме би се омогућио простор за излазак институције на отворене градске површине, што би допринело њеном значају, али и сигурности и задовољству већине становника града. И сама фасада објекта била би много монументалнија и важнија да нема великог броја аутомобила који су паркирани испред, и град би освојио још један вредан градски простор, који би користили пешаци свих социјалних група.

Сл. 5. и 6. Соколски дом у Новом Саду, улазна партија испред које су паркирани аутомобили (извор фотографије аутора)

Сл. 7. Тротоар испред улаза у Галерију, саобраћајница и паркирана возила одвајају скулптуре у парку од институције културе (извор фотографије аутора)

Сл. 8. Простор испред улаза у Галерију Матице српске предвиђен за аутомобиле који мирују, уместо за галерију и посетиоце који треба да буду привучени у њу (извор фотографије аутора)

Пример 3. Галерија Матице српске

Институција културе у коју се с правом највише улаже, и вероватно најзначајнија збирка уметности у граду, Галерија Матице српске позиционирана је на Тргу галерија, на којем се поред ње налазе још два важна простора исте намене – Спомен збирка Павла Бељанског и Галерија Рајка Мамузића. Иако трг с правом носи име које му је дато, у стварности он је паркинг-простор са зеленом површином. Ниједна од три галерије не поседује одговарајући отворени простор испред објекта, а ситуација са Галеријом Матице српске у том погледу је најлошија.

Испред монументалног степеништа се налази уски тротоар, затим коловоз за двосмерни саобраћај и паркинг-места. Чак ни недавна посета Емануела Макрона, председника Француске, није допринела

да се укину паркинг-места и саобраћај испред улаза у галерију, да она добије одговарајућу површину на којој би могла да излаже драгоцене уметничке предмете из своје збирке. Иако данас с правом представља понос града и свих грађана Новог Сада, урбана ситуација у великој мери умањује вредности ове куће културе, у којој посетилац осети лепоту и срећу у сусрету с уметничким делима.

Свакако, поставља се питање да ли је могуће укинути шест паркинг-места и повезати партерно улазну партију и галерију са зеленом површином, коју галерија већ користи за излагање уметничких дела. Да ли таква ситуација доприноси квалитету урбаних простора у граду, или вишеструко умањује значај и перцепцију једне овако важне институције?

Закључак

Поставља се питање, које је у својој суштини и основни циљ овог истраживања, колико данас у војвођанским градовима планирамо и градимо простора у којима становници треба да буду срећни и радосни.

Одговор је веома јасан, веома је мало и затворених и отворених простора. Предност у савременим урбаним трансформацијама у том погледу има саобраћајна инфраструктура, као и објекти многих других намена. Сећајући се у закључку става енглеског премијера током ратних дана, јасно је да овој теми у друштву мора бити посвећена много већа пажња.

Они који доносе одлуке о улагањима у културу, као и они који планирају просторе, морали би са много више сензибилитета да се прихвате анализа и студирања постојећих односа у градовима, као и да сагледају на који начин они могу да се унапреде када је реч о местима намењеним за културу. У Новом Саду се последњих година интензивно ради на многим пројектима којима се чувају вредни простори, као што је Подграђе Петроварадинске тврђаве; некадашња Фабрика „Петар Драпшин“, која је данас трансформисана у Креативни дистрикт, још увек у фази трансформације; као и неколико културних станица које су формиране на територији града, што показује да се на просторима за радост и срећу интензивно ради.

Потребно је посветити се и постојећим институцијама, као и новим амбијентима у којима становници, као и посетиоци града, треба да осете позитивне емоције односно срећу и радост. Примери забавних паркова, као што су *Пратер* у Бечу, или *Тиволи парк* у Копенхагену, показују својом дугом историјом да становници желе да уживају у забави и радости, те да се технологије у том погледу користе на занимљиве и интересантне начине.

Да ли и у Војводини градови могу да отпочну рад на тим пројектима и да својим становницима омогуће свакодневни приступ амбијентима у којима могу да се смеју и уживају?

Сматрамо да је позитиван одговор на ово питање јасан и да би у будуће урбанистичке планове војвођанских насеља нужно требало укључити просторе који ће имати

такву намену. Они не само да доприносе срећи и радости посетилаца него имају велики утицај на културу градова, као и на економски развој урбаних средина, дају нову препознатљивост на микро и макро плану, унапређују туристички квалитети и обликују позитиван идентитет војвођанских насеља. Срећа је живети у граду који има богату историју, традицију и културну понуду, као што многи градови у Европи имају, али када су посредни градови у Војводини, претежно „млади“ по питању историје – неопходно је брижљиво чувати и презентовати вредности које поседују.

Референце

- Ghel, J. 2016. Градови за људе, Београд: Палго центар.
- Ghel, J., Svarre B. 2013. How to study public life, Wasington: Covelo, London: Island press.
- Ghel, J. 2010. Живот међу зградама, Београд: Урбанистички завод Београда.
- Радовић, Р. 1998. Савремена архитектура, Нови Сад: Стилос.
- Радовић, Р. 2005. Нови врт и стари кавез, Нови Сад: Стилос.
- Реба, Д. 2010. Улица елемент структуре и идентитета, Београд: Орион Арт.
- Реба, Д. 2016. Улични систем и урбана морфологија, Нови Сад: Факултет техничких наука.
- Извори фотографија:
- Сл. 1. <https://mymodernmet.com/scale-model-ancient-rome/> приступљено 15.11.2024. године
- Сл. 2. <https://www.gettyimages.ca/photos/rompeii-aerial> приступљено 15.11.2024. године